

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Білоусов Олексій Михайлович

УДК 658.012.4:338.339

**ФОРМУВАННЯ І ВІДТВОРЕННЯ ЗАСОБІВ ВИРОБНИЦТВА В СІЛЬСЬКОМУ ГО-
СПОДАРСТВІ**

08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпропетровськ – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Міжнародному університеті бізнесу і права (м. Херсон).

Науковий керівник доктор економічних наук, професор
Макаренко Петро Миколайович,
Дніпропетровський державний аграрний
університет, проректор з наукової роботи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Дацій Олександр Іванович,
Дніпропетровський державний аграрний
університет, Міністерства аграрної політики
України професор кафедри обліку та аудиту;

кандидат економічних наук, доцент
Бондаренко Олександр Анатолійович,
Гуманітарний університет “Запорізький інститут
державного і муніципального управління”,
доцент кафедри обліку і аудит.

Провідна установа: Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки” УААН, відділ підприємництва, м. Київ.

Захист відбудеться “29” вересня 2006 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.804.01 у Дніпропетровському державному аграрному університеті за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ – 27, вул. Ворошилова 25, ауд. 342.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дніпропетровського державного аграрного університету за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ – 27, вул. Ворошилова 25.

Автореферат розісланий “ 28 ” серпня 2006р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Р.М.Миронова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Великомасштабне і глибоке реформування аграрних відносин в Україні, визнання в ринковому розвитку первинності соціальних і економічних інтересів та потреб селянства в процесі створення матеріальних благ потребують використання досить значного капіталу для промислових і власних засобів та предметів праці, що в сукупності представляють засоби виробництва і, зокрема, різноманітну техніку, мінеральні добрива, насіння, корми, худобу та інше. Вони суттєво впливають на формування ефективної діяльності різних суб'єктів аграрного господарювання та забезпечують поряд з організаційно-економічними, технологічними і технічними прийомами максимальний вихід продукції з одиниці використовуваної землі при найменших трудових і матеріально-грошових витратах на одиницю продукції, постійне відтворення засобів і предметів праці у певних пропорціях; поповнення і підвищення родючості землі. Ці обставини дозволяють розглядати засоби виробництва в сільському господарстві як основну складову його економічного зростання і ринкового розвитку.

Важлива роль в теоретичному доробку складників процесу виробництва та макроекономічного інструментарію належить працям А.Сміта, Д.Рікардо, М.Кейнса, К.Маркса, Дж.Мілля, А.Маршалла, К.Піплза, П.Самуельсона, Й.Шумпетера та інших. Широко відомі праці щодо відтворення капіталу вчених-економістів Л.Абалкіна, І.Алтухова, В.Гейця, І.Лукінова, С.Мочерного, О.Ніконова, А.Нестеренка, А.Покритана, Д.Черваньова та інших.

Різні аспекти розвитку і відновлення основних і оборотних засобів виробництва в АПК розглядались в публікаціях економістів-аграрників В.Андрійчука, Е.Бузовського, В.Бадера, О.Булатова, П.Гайдуцького, О.Дація, М.Дем'яненка, М.Маліка, Г.Підлісецького, Л.Мельника, П.Макаренка, В.Мертенса, В.Мацибори, Г.Кірейцева, В.Питулька, С.Сергеєва, П.Саблука, В.Трегобчука, Г.Черевка, Б.Пасхавера, О. Шпичака, В.Юрчишина та інших.

Разом з тим не всі аспекти цієї багатопланової проблеми достатньо досліджено, а деякі залишаються дискусійними. Це стосується питань теоретичного узагальнення сутності „капіталу” і „суспільного капіталу”, формування активної і пасивної їх частин, особливостей відтворення аграрного капіталу, розвитку ринку виробничо-технічних засобів і послуг для аграрного сектору, дослідження протиріч у формуванні ринку землі в сільському господарстві, що одночасно є і найбільш вагомим засобом і предметом праці при виробництві продукції. Крім того, за сучасного стану вкрай недостатніх відтворювальних процесів в аграрному виробництві важливим є пошук різних за напрямом і формами джерел фінансування капіталовкладень з метою оновлення і перекомплектування машинно-технічного парку, обґрунтування шляхів досягнення його ефективного використання.

Актуальність проблеми, її теоретичне та практичне значення обумовили необхідність здійснення даного дослідження, визначили тему дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з темою Міжнародного університету бізнесу і права

„Організаційно-економічні аспекти забезпечення конкурентоспроможності АПК шляхом ефективного використання і раціонального відновлення техніки” (номер державної реєстрації 0106U002695).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в опрацюванні науково-методичних засад та обґрунтуванні організаційно-економічних шляхів залучення, розвитку і відтворення засобів сільськогосподарського виробництва в умовах ринку, що розвивається. Відповідно до поставленої мети в роботі вирішувалися наступні завдання:

- розкриття сутності засобів виробництва в аграрній сфері, особливостей їх відтворення як речового і земельного капіталу;
- дослідження процесу становлення ринку виробничо-технічних засобів і землі в сільському господарстві;
- аналізу стану виробничо-технічного забезпечення в контексті якості економічного розвитку сільського господарства;
- оцінка структури, руху, ефективності використання та оновлення основних і оборотних засобів виробництва в аграрному секторі;
- обґрунтування обсягів оптимального придбання і списання видів складної сільськогосподарської техніки, витрат на її експлуатацію і перекомплектування наявного парку для багаторівневого (господарство, асоціація, регіон, країна) визначення розміру капітальних вкладень;
- організація раціонального використання і прискорення оборотності оборотних засобів аграрного виробництва;
- визначення напрямів і державних пріоритетів більш якісного формування джерел і розмірів фінансових вкладень на відтворення засобів виробництва в сільському господарстві;
- розробка практичних рекомендацій прийняття управлінських рішень щодо використання або заміни на новий наявного виду техніки в ході терміну її експлуатації.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є сукупність організаційно-економічних відносин, пов'язаних з формуванням і відтворенням в сільському господарстві засобів і предметів праці у певних пропорціях.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та практичних питань використання і відновлення засобів виробництва в сільському господарстві.

Інформаційною базою дослідження послужили матеріали Держкомстату України, обласних управлінь статистики Дніпропетровської і Херсонської областей, розробки науково-дослідних установ і, зокрема, ННЦ „Інститут аграрної економіки” УААН, аналітична і оперативна інформація Мінагрополітики України щодо матеріально-технічного забезпечення сільського господарства, а також результати власних спостережень та опитувань респондентів.

Методи дослідження. Теоретична та методологічна основа досліджень побудована на використанні базових положень економічної теорії, аграрної економіки, наукових розробок провідних вчених з питань сутності природно-речовинного фактору капіталу в аграрному секторі ринково розвинених країн, його формування і відтворення в Україні. В роботі використовувались наступні

методи дослідження: діалектичний, абстрактно-логічний і системного аналізу (теоретичні і методологічні узагальнення, визначення сутності, місця і ролі засобів виробництва, дослідження розміру їх попиту і пропозиції на ринку, особливостей відтворення в аграрній сфері економіки) – перший розділ роботи; економіко-статистичний, порівняння, середніх і відносних величин, графічний (для аналізу і оцінки кількісних та якісних показників сучасного забезпечення і відтворення основних і оборотних засобів виробництва в сільському господарстві, зіставлення даних використання матеріально-технічних засобів в динаміці, для визначення показників економічної ефективності господарюючих суб'єктів, дослідження джерел відновлення уречевленого капіталу) – другий розділ роботи; економіко-математичного моделювання, розрахунково-конструктивний (оптимізація машинно-технічного забезпечення рослинницьких господарств, формування розмірів інвестування в засоби виробництва та оптимізація їх оновлення) – третій розділ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у системному дослідженні та подальшому розвитку теоретичних, методологічних і практичних положень щодо природи предметів і засобів праці, які утворюють засоби виробництва та забезпечують їх відтворення та збільшення в сільському господарстві. Найбільш значні результати, які були досягнуті і котрі складають наукову новизну роботи, визначаються наступним:

Вперше:

- запропоновано технологію визначення оптимальної потреби в складній техніці і розміру капіталовкладень на мікро- і макрорівнях через врахування обсягів виконання агротехнічних операцій, мінімізацію витрат на експлуатацію і доукомплектування чи переукомплектування техпарку на основі використання динамічного програмування за принципом оптимальності Белмана та реалізацією економіко-математичної моделі в середовищі Microsoft Excel;

- розроблено методичний підхід до оцінки доцільності подальшого використання машини (трактора чи комбайна) через реалізацію моделі оптимізації багатокрокового процесу переведення досліджуваної системи з одного стану в інший за мінімальними сумами витрат амортизаційних платежів та відрахувань на поточний ремонт і технічне обслуговування;

- сформульовано і теоретично обґрунтовано створення і реалізацію економічного партнерства між сільським господарством і сільгоспмашинобудуванням через формування єдиної державної Програми виробничого постачання і держзамовлення на сільгосппродукцію з метою її експорту і послідувочого авансування сільгоспмашинобудування.

Удосконалено (доповнено):

- сутність суспільного капіталу тим, що, на відміну від соціально-економічного підходу в нинішніх умовах, він стає продуктивним потенціалом економіки, що регламентує суспільну працю за допомогою відокремлення і об'єднання в єдину збалансовану систему кругообігу капіталу, продукту споживчих прибутків. Стаючи суспільним він протистоїть суспільній кооперації живої праці в якості суспільної кооперації засобів виробництва;

- єдину просторову стратегію ринку матеріально-технічних засобів положеннями, що вона не може бути якісною до тих пір, поки в ній не знайде реального відображення інверсія (стрибок) в формуванні міжгалузевої структури з акцентом на високу соціальну значимість аграрної сфери. Це визначає подальший розвиток: а) ринкової інфраструктури (брокерські і дилерські фірми, комерційні ярмарки, біржі і т.д.); б) конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарських машин і обладнання; в) диверсифікації виробничо-збутової діяльності в машинобудівному комплексі на базі організації малих підприємств; г) стратегії поведінки товаровиробників на ринках збуту; д) міждержавних і міжрегіональних відносин (маневрування ресурсами, науково-технічне співробітництво); е) нових асоціативних формувань з метою ефективного використання технічних і енергетичних засобів виробництва.

Набули подальшого розвитку:

- положення про цикл відтворення засобів виробництва, що являє собою перетворення капітальних інвестицій в основні засоби в результаті капітального будівництва і технічного переозброєння;

- особливості формування вторинного ринку уживаної техніки. При цьому повинні забезпечуватись відновлювальні витрати на підвищення моторесурсу техніки, викуп тих машин, які не знаходять ефективного застосування, зацікавленість ремонтних підприємств в розширенні обсягів відновлення дефіцитних деталей і вузлів, створення необхідних структур по організації прийому зношених виробів, купівля уживаних машин по договірній ціні на базі реальної залишкової вартості;

- методичні підходи нарахування амортизації з розподілом всіх машин та обладнання на 9 груп по нормативних термінах експлуатації (за виключенням стаціонарного обладнання) від 12 до 4 років. По кожній групі машин встановлюється єдина норма амортизаційних відрахувань, що не змінюється на протязі терміну служби машин, який збільшено в 2-3 рази.

Практичне значення одержаних результатів. Основні висновки і пропозиції, одержані в роботі, можуть бути використанні для подальшого дослідження засобів виробництва в різних формах агроформувань. Окрім цього, основні наукові результати є базисом для подальших досліджень, розробки навчальних програм та іншого методичного забезпечення навчального процесу по дисципліні “Економіка і організація аграрного сервісу” студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Одержані розробки забезпечать підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва з економією матеріальних ресурсів і ростом продуктивності праці завдяки удосконаленню процесів раціонального формування і ефективного відновлення техніки для проведення агротехнічних операцій.

Рекомендації автора щодо оптимізації потреби в техніці і розмірів капіталовкладень та особливості формування ринку уживаної техніки запропоновано використовувати на рівні галузі сільського господарства Дніпропетровської і Херсонської областей (довідки № 11-673 від 27.03.2006 р. і № 1-600-4/43 від 20.12.2005 р. надані відповідно Дніпропетровським та Херсонським обласними

управліннями сільського господарства). Теоретичні розробки щодо сутності суспільного капіталу, єдиної просторової стратегії ринку матеріально-технічних засобів, циклу відтворення засобів виробництва, обґрунтування створення економічного партнерства між аграрним сектором і сільгоспмашинобудуванням, а також методичні підходи до оцінки доцільності подальшого використання трактора чи комбайна через реалізацію запропонованої економіко-математичної моделі та розроблена методика нарахування амортизації способом кумулятивного методу використовуються у навчальному процесі Дніпропетровського державного аграрного університету при викладанні дисципліни “Економіка і організація аграрного сервісу”, „Економіка сільського господарства і АПК” (довідка № 15-08-74 від 12.04.2006 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є одноосібно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення проблем забезпечення і ефективного відтворення матеріально-технічних засобів виробництва сільського господарства в трансформаційний період. Наукові результати дисертаційної роботи належать особисто автору і є його внеском у розвиток економічної науки і, зокрема, економіки сільського господарства і АПК. Із спільних публікацій в дисертації використано тільки особисті результати (детально викладено на с. 17).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації і результати проведених досліджень доповідались і одержали схвалення на звітних наукових конференціях та семінарах викладачів і аспірантів Міжнародного університету бізнесу і права (м. Херсон, 2002 р.); Дніпропетровського державного аграрного університету (2003 - 2006 р.р.) на Міжнародних науково-практичних конференціях “Сучасні проблеми економіки підприємства” (м. Дніпропетровськ, 2003 р.); на Міжнародній конференції “Економіка перехідного періоду: проблеми та рішення” (м. Херсон, 2002 р.); “Тиждень науки у Гуманітарному університеті ЗУДМУ” (м. Запоріжжя, 2003 р.); “Формування конкурентоздатності підприємств АПК в умовах ринкової трансформації економіки” (м. Полтава, 2004 р.); “Фінансово-кредитний механізм в Україні” (м. Херсон, 2004 р.); “Теоретичні й практичні досягнення молодих вчених аграріїв” (м. Дніпропетровськ, 2006 р.).

Публікації. За результатами дисертації опубліковано 7 праць, із них 4 у фахових виданнях загальним обсягом 2,3 ум. друк. арк.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків. Виконана на 216 сторінках тексту комп'ютерного набору, містить: 29 таблиць, 14 рисунків, список літературних джерел містить 177 найменувань, 4 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі “**Теоретичні засади розвитку і відтворення засобів виробництва в сільському господарстві**” узагальнено сутність засобів виробництва, подано їх структурну характеристику, особливості відтворення в аграрній сфері, досліджено ринок виробничо-технічних засобів і землі в сільському господарстві.

В роботі зазначено, що засоби виробництва прийнято називати уречевленою працею, її запасом (будівлі, споруди, машини, насіння, добрива, паливо тощо), які в ринковій економіці становлять основний і оборотний капітал, призначений для виробництва інших товарів. Суспільний капітал є відтворювальною формою продуктивного потенціалу суспільства. Його змістом була завуальована експлуатація, до чого зводилася роль приватного капіталу. Приватний капітал виступав основою суспільного виробництва у формі класового розподілу засобів виробництва, що дозволяло власнику капіталу залучати робочу силу у виробництво і нормувати її без будь-якого демократичного контролю і соціальних гарантій. Суспільний же капітал розвиває приватну власність за допомогою акціонерних товариств і плюралізму форм власності. Але головне не в цьому. Якщо на рівні приватного капіталу технічний прогрес зводився до підвищення технічної озброєності праці кожного окремого працівника, то на рівні суспільного капіталу цей прогрес спрямований не на індустріалізацію індивідуальної праці, а на зміну технічного рівня цілих галузей, усього народного господарства. Подібний ступінь розвитку продуктивних сил викликає до життя стратегічні форми господарювання, при яких весь капітал втягує у свій рух всю суспільну працю в цілому.

Взаємодія стратегічного співвідношення “суспільний капітал” і “суспільна праця” веде до соціалізації виробництва і до трансформації експлуатації, яка стає не вигідною, а також до народногосподарської регламентації праці на основі одночасного підвищення рівня ефективності капіталу і рівня добробуту людей. На нашу думку, в цих умовах суспільний капітал не можна трактувати як засіб експлуатації. Він стає продуктивним потенціалом економіки, що регламентує суспільну працю за допомогою відокремлення й об'єднання в єдину збалансовану систему кругообігу суспільного капіталу, суспільного продукту, споживчих прибутків. Тим самим виявляється трудова природа самого капіталу, який, стаючи суспільним, протистоїть суспільній кооперації живої праці в якості суспільної кооперації засобів виробництва.

Ми вважаємо помилковим розподіл основного капіталу на активну і пасивну частини, як це іноді робиться в економічній літературі і статистичній звітності. В умовах ринкового розвитку економіки стає майже неможливо визначити, який елемент основного капіталу є головним, активним, а який створює тільки умови для виробництва продукції. Якщо, наприклад, трактор, нормативні терміни функціонування якого складають 7-9 років, у результаті відсутності елементарної бази збереження й обслуговування скорочує свій термін служби в 2-3 рази, то закономірно виникає питання про правомірність тверджень про зменшення впливу пасивних фондів на ефективність виробництва. Або візьмемо сучасні закордонні тваринницькі ферми, обладнані всілякою контролюючою апаратурою, вимірювальними приладами, із відповідною санітарією, мікрокліматом, внутрішнім і зовнішнім дизайном, що дозволяє одержувати щоденну інформацію про молочну продуктивність кожної корови, наявність в її молоці жиру і білків, про нормування годівлі худоби концентратами в залежності від продуктивності тварин. Саме ці чинники дали можливість довести, наприклад, середньорічні надої молока в Ізраїлі до 12 тис. кг на 1 корову, тоді як наша мо-

лочна череда в усіх категоріях господарств набирає в 2004 р. тільки 3202 кг, а ми, як і колись, продовжуємо безглузду роботу з вишукування резервів для зниження розмірів пасивної частини фондів, досліджуємо співвідношення між пасивною й активною частинами, не задумуючись про те, який ефект ми від цього одержали.

В роботі розглянуто етапи відтворення основних засобів у агропромисловому виробництві. Перший етап припускає визначення виробничої потреби у відтворенні основних засобів. Він полягає у проведенні аналізу стану і структури наявності виробничих засобів, результати якого дають спробу виявлення пріоритету у відтворенні конкретних видів і номенклатурних одиниць основних засобів. На другому етапі необхідно дати оцінку ефективності відтворення основних засобів та її економічне обґрунтування, де ефективність розглядається як потенційно корисна віддача від заходів, спрямованих на відтворення основних засобів. Третій етап припускає аналіз структури фінансових ресурсів відтворення основних засобів. На нашу думку, відтворення повинне включати оцінку як зовнішніх, так і внутрішніх фінансових джерел. До внутрішніх фінансових ресурсів відносяться амортизаційні відрахування, нерозподілений прибуток, страхова сума відшкодувань збитків, пов'язаних з втратою майна, а також суми, отримані від продажу основних засобів. До зовнішніх фінансових ресурсів, необхідних для відтворення, відносяться довгострокові позички, які можна залучити у вигляді кредиту або лізингу, кошти іноземних інвесторів. Структура фінансових ресурсів відтворення основних засобів у сільському господарстві вимагає оцінки запропонованих альтернативних варіантів, що є метою розробки четвертого етапу відтворення.

Формування ринку основних засобів виробництва в Україні безпосередньо пов'язано з реформуванням власності і появою значної кількості фермерських і особистих селянських господарств, що у свою чергу, обумовило виникнення попиту на сільськогосподарську техніку й інші елементи основного капіталу. З огляду на те, що держава була не спроможна за допомогою централізованого матеріально-технічного постачання забезпечити суспільний сектор виробництва, на етапі розвитку ринкової економіки нові власники змушені формувати свій основний капітал за рахунок уживаної техніки, що привело до стихійного утворення ринку уживаної техніки. Цей ринок необхідно розглядати як складову частину "великого ринку засобів виробництва", що розвивається.

В умовах трансформаційного періоду ринок вживаної техніки – вкрай необхідний захід для забезпечення суб'єктів нових форм господарювання, що мають нестачу фінансових, матеріально-технічних засобів. Треба також викупити ті машини, що не знаходять ефективного застосування, із наступним відновленням їхніх технологічних характеристик і зовнішнього вигляду для можливої продажі їх споживачам через ринок вживаної техніки. Ці заходи дозволять сформувати постійно діючий ринок вживаної техніки як противагу монопольним виробникам нової техніки. В результаті почне функціонувати ринковий механізм попиту і пропозиції, виникне здорова конкуренція, що змусить сільськогосподарське машинобудування впритул зайнятися питаннями підвищення не ціни, а якості нової техніки, її конкурентноздатності.

Як на всякому ринку, ціна (норма відсотка) складається під впливом попиту і пропозиції. Пропозиція на кредитному ринку визначається, як уже відзначалося, прагненням одержувачів прибутків до заощадження певної їх частини. Попит же визначається, по-перше, прагненням до придбання великої кількості споживчих благ, по-друге, рішенням виробників збільшити випуск за рахунок додаткових капіталовкладень. Ринкова норма відсотка буде встановлена в точці перетинання кривих попиту на позикові засоби і їхню пропозицію, в якій і буде досягнута рівновага.

Інвестиційний же попит буде залежати від так званої лізингової вартості обладнання. У більшості випадків нові інвестиції в основні засоби являють собою активи тривалого користування, що складають потік суми орендної плати або грошових надходжень протягом конкретного періоду часу. Так, у США біля 40% нових капіталовкладень направляються не на придбання фірмами обладнання у власність, а на його оренду в спеціалізованих лізингових фірм за визначену плату, розмір якої коливається в залежності від запропонованої кількості обладнання і попиту на нього.

Між лізинговою вартістю і нормою відсотка існує певна залежність. При низькій нормі відсотка більш вигідним виявляється вкладати кошти в підприємницьку діяльність і тоді попит на інвестиційні кредити зростає. Це обумовлює високу лізингову вартість обладнання, з однієї сторони, і тенденцію до підвищення норми відсотка, з іншої. Про те, по мірі росту інвестицій пропозиція капітальних благ буде зростати, лізингова вартість їх знижуватися, що приведе до падіння інвестиційного попиту на кредити і зниження норми відсотка.

У другому розділі **“Аналіз забезпечення, використання і відновлення засобів аграрного виробництва”** встановлено рівень виробничо-технічного забезпечення і ефективність розвитку сільськогосподарських підприємств, досліджено їх майновий стан і джерела відтворення основних засобів виробництва, використання оборотних засобів, оцінено ділову активність суб'єктів аграрного господарювання.

Визначено що у 2004 р. кількість тракторів що працює в сільськогосподарських підприємствах в порівнянні з 1991 р. зменшилась на 266,8 тис. шт., зернозбиральних комбайнів на 55,2 тис. шт. Аналогічний стан і з іншою технікою, сільськогосподарськими машинами і обладнанням. В результаті навантаження землі на техніку зростає, за виключенням картоплезбиральних, бурякозбиральних та льонозбиральних комбайнів. Зниження навантаження посівів на останні обумовлено тим, що тепер картопля висаджується і має характер товарної продукції в особистих селянських господарствах. При цьому картоплекомбайни на невеликих ділянках чи огородах не використовуються. У 2004 р. сільськогосподарські підприємства проти 1990 р. виростили тільки 5,7% картоплі від загального валового збору. Під цукровими буряками площі посіву зменшились майже в 2,2 рази, під посівами льону-довгунця - більше ніж у 4,5 рази.

Недостатність тракторів і зернозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах обумовлена зниженням виробництва техніки. Тривалий

час залишається складним фінансово-економічний стан підприємств, що виготовляють складну техніку (трактори, комбайни та двигуни).

Слід відмітити, що масштаби ринку матеріально-технічних ресурсів для села залишаються вкрай обмеженими. В цілому при одних і тих же розмірах оброблюваної землі вітчизняне машинобудування забезпечує село тракторами та плугами до 5%; машинами бурякозбиральними до 3,0% жатками рядовими – до 1,4%. В порівнянні з 1990 роком технічна забезпеченість сільськогосподарського виробництва скоротилася на 40-60 відсотків. В сільському господарстві до технологічної потреби не вистачає близько 130 тис. тракторів, 40 тис. зерно- та 14 тис. кормозбиральних комбайнів, 87 тис. ґрунтообробних і посівних машин тощо. Основна причина падіння обсягів виробництва – це подальше зниження купівельної спроможності вітчизняних сільгосптоваровиробників, і, в першу чергу, на трактори та комбайни, нерозвиненість діючих лізингових і інших ринкових механізмів.

Аналіз структури основних засобів у сільському господарстві країни у 2004 р. порівняно з 2002 р. показав, що створені виробничі потужності пасивні за характером використання та недостатньо відновлюються. Причинами зниження балансової вартості основних засобів є скорочення капітального будівництва. Так, за 2002-2004 р.р. по Україні вводились в дію потужності ферм і комплексів для великої рогатої худоби на 2-3 тис. місць в рік, для свиней в середньому на 6-7 тис. місць в рік. Виключення складають птахофабрики (у 2004 р. введено на 100 тис. курей-несучок) і механізовані ферми (у 2004 р. – 831 тис. птахомісць, а у 2003 р. – 3299 тис. птахомісць). Але темпи приросту приміщень для птиці не покривають зменшення основного капіталу в інших галузях тваринництва. Позитивним моментом забезпечення основним капіталом є збільшення вартості машин і обладнання як в структурі основних засобів, так і в динаміці.

Аналіз стану відтворення основних фондів сільськогосподарського призначення в Дніпропетровській області показав, що тільки за останні три роки (2002-2004 р.р.) оновлення основних засобів збільшилось в 1,5 рази (табл. 1). Незважаючи на це, питома вага основних засобів виробництва в складі необоротних активів із року в рік зменшується. Це відбувається за рахунок росту довгострокових фінансових інвестицій. Ріст їх склав за 2004 р. проти 2002 р. 151,3%. Якщо в 2002 р. коефіцієнт фінансового левериджу склав 1,15, то в 2004 р. – 1,18. Зростання цього показника є негативною тенденцією, яка означає, що сільське господарство регіону, що аналізується, все сильніше залежить від зовнішніх інвесторів. В цілому інфляція, диспаритет цін на промислову і сільськогосподарську продукцію, використання амортизаційного фонду не за призначенням, втрати на ринку засобів виробництва, що недостатньо розвивається, призводять до зменшення основного аграрного капіталу, загальної економічної кризи в сільському господарстві.

Таблиця 1

Показники руху основного капіталу в сільському господарстві
Дніпропетровської області

Показники	2002	2003	2004	2004 до 2002, ±
Частка основних засобів в необоротних активах	0,784	0,756	0,730	- 0,054
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,387	0,358	0,326	- 0,061
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,093	0,105	0,140	+ 0,047
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,091	0,075	0,037	- 0,054
Коефіцієнт мобільності активів	0,884	1,076	0,898	+ 0,014
Коефіцієнт приросту основних засобів	0,152	0,156	0,212	+ 0,06

В роботі визначено, що надходження в сільське господарство мінеральних добрив, матеріалів, напівфабрикатів і інших матеріальних ресурсів в динаміці різко зменшилось, але коефіцієнт оборотності оборотних активів за 2002-2004 р.р. підвищився на 43,5% (табл. 2). Тим самим це стало одним із факторів зростання виходу валової продукції сільського господарства на одиницю капіталу, яка в цілому майже подвоїлась.

Таблиця 2

Показники ділової активності суб'єктів
підприємництва в сільському господарстві Дніпропетровської області

Назва показників	2002	2003	2004	2004 до 2002 в %
Оборотність активів (коефіцієнт ресурсовіддачі)	0,46	0,50	0,66	143,5
Валова продукція сільського господарства на одиницю капіталу	25,15	32,89	49,3	196,0
Коефіцієнт оборотності обігових коштів	0,97	1,02	1,34	138,1
Період одного обороту обігових коштів, днів	371,1	352,9	268,6	72,3
Коефіцієнт оборотності запасів	2,17	2,25	2,6	120
Період одного обороту запасів, днів	165,9	160	138,5	83,5
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	2,38	2,32	3,12	131,0
Період погашення дебіторської заборгованості, днів	151,3	155,2	115,4	76,2
Період погашення кредиторської заборгованості, днів	229,6	210,6	168,3	73,3
Період операційного циклу, днів	317,2	315,2	253,9	80
Період фінансового циклу, днів	87,6	104,6	85,6	97,7
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,84	0,96	1,31	156

На сьогодні на ринку відсутній дефіцит матеріально-технічних ресурсів, немає проблем із забезпеченням паливом, добривами, якісним насінням і іншим, але багато господарських структур регіону, що аналізується, не можуть їх купити через нестачу оборотних коштів. Зниження витрат на предмети праці за рахунок оборотності і зростання на цій основі обсягів виробництва та кінцевих результатів за останні роки обумовлено більш якісною діяльністю служб матеріально-технічного забезпечення сільгосп підприємств регіону в напрямі безперебійності його постачання та економії фінансових ресурсів на створення складських запасів, запровадження прогресивних норм, ресурсозберігаючих технологій, зменшення непродуктивних витрат. Тому період одного обороту обігових коштів в 2004 р. зменшився до 268,6 днів або на 27,7% проти рівня 2002 р.

Таким чином, шляхами прискорення оборотності капіталу є: інтенсифікація виробництва; повніше і раціональніше використання земельних, трудових і матеріальних ресурсів; більш правильна робота з матеріально-технічного забезпечення; недопущення створення надлишкових і непотрібних запасів; своєчасне відвантаження продукції та оформлення документів; вивчення платоспроможності покупців і замовників, своєчасні заходи зі стягнення дебіторської заборгованості; недопущення відволікання коштів у дебіторську заборгованість; скорочення термінів оборотності по всіх фазах кругообігу засобів виробництва.

У третьому розділі **“Організаційно-економічні напрями розвитку і відтворення засобів сільськогосподарського виробництва”** запропоновано оптимізацію машинно-технологічного забезпечення рослинництва, організацію використання оборотних засобів в аграрному секторі, формування джерел і розмірів фінансових вкладень та встановлення державних пріоритетів у виробництві засобів виробництва і управління їх оновленням.

Оскільки засоби праці і предмети праці поряд з самою працею є елементами постійними, без яких процес виробництва не може здійснюватись, раціональне машинно-технічне забезпечення суттєво впливає на результати господарювання. Затримка, неритмічність і некомплектність в надходженні засобів викликають перебої у виробництві, простої людей і машин. Правильно упорядковане постачання і списання технічних засобів сприяють підвищенню технічного рівня виробництва, своєчасній заміні застарілих машин і обладнання, покращенню використання техніки. Суттєвий вплив таке постачання робить і на зниження собівартості продукції, що досягається за рахунок якості робіт і економії інших матеріальних ресурсів.

В роботі розроблено економіко-математичну модель оптимального планування оновлення машинно-технічного парку за видами техніки для галузі рослинництва, яку можливо використовувати на рівні підприємства, асоціації, адміністративного району, області, країни. Вона відноситься до задач частково цілочислового нелінійного програмування, розрахунки за якою реалізовані в середовищі електронної таблиці Microsoft Excel засобами інструментарію “Пошук рішення”.

Практична перевірка зазначеної моделі здійснена на прикладі планування оновлення парку комбайнів у Дніпропетровській області. Зокрема, були розглянуті чотири види техніки: зернозбиральний (Дон-1500), кукурудзозбиральний

(КСК-100А), бурякозбиральний (РКМ-6) та картоплезбиральний (ККУ-2А-3) комбайни.

Обчислення виконано в двох варіантах: для випадку максимізації за критерієм виручки від реалізації вирощеної сільськогосподарської продукції та для випадку мінімізації за критерієм загальних витрат на переукомплектацію і річну експлуатацію комбайнового парку Дніпропетровської області.

За першим планом частка витрат на придбання нових комбайнів від сумарної вартості залишеної на балансі техніки склала 47,6% з доукомплектуванням парку зернозбиральних комбайнів на 14,6%, кукурудзозбиральних – на 38%. Картоплезбиральних комбайнів для того, щоб механізувати працю на сільгосп-підприємствах і особистих селянських господарствах, потрібно придбати по області 521 шт. За другим варіантом, коли сума на переукомплектацію буде мінімальною і потрібно виконати весь комплекс збиральних робіт в регіоні, то витрати на придбання нових комбайнів від вартості залишеної на балансі техніки складуть 17%. За цим планом потрібно придбати тільки картоплезбиральні комбайни. По всіх збиральних роботах їх терміни виконання збільшаться до граничних.

У залежності від особливостей окремих елементів оборотних засобів по кожному з них встановлюється визначений порядок нормування. Так, по насінню норматив повинний відбивати повну потребу в ньому господарства для ярової сівби, а в тих зонах, де озимий посів може не зберегтись, і запаси для нього. Загальний норматив насіння і посівного матеріалу приймається на основі нормативів по кожній культурі, обумовлених у натуральному і вартісному виразі. Цей норматив може бути розрахований шляхом множення норми висіву (у центрах на гектар) на посівну площу. Крім того, по кожній культурі додається до 20% насіння для утворення страхових фондів. Грошова оцінка проводиться, виходячи з планової собівартості центнера насіння, включаючи витрати по доставці на склад, доробці і збереженню. Покупне насіння і посадковий матеріал включають у норматив у залежності від їхньої якості, вартості за цінами придбання і витрат на доставку, доробку і збереження.

По кормах норматив власних оборотних коштів потрібно встановлювати тільки в межах страхового фонду, а весь сезонний запас покривати банківським кредитом. У суму нормативу включають вартість зернофуражу, а також сіна і соломи. При розрахунку норматив корму оцінюють по плановій собівартості. Покупні корми включають у норматив за цінами придбання з додаванням транспортних витрат. Якщо на корм передбачаються відходи підприємств, що переробляють сільськогосподарську сировину, то норматив встановлюється на рівні вартості цих відходів, спожитих тваринами протягом місяця.

По молодняку тварин і тваринах на відгодівлі норматив власних оборотних коштів встановлюється для покриття вартості планових залишків молодняку худоби, птиці і тварин на відгодівлі, що залишаються на кінець планового року, у кількості, розрахованій на основі планових оборотів стада. Загальний норматив по молодняку і тваринах на відгодівлі визначається на основі окремих нормативів кожного виду худоби. Окремі нормативи розраховують шляхом прямого підрахунку середньої вартості голови молодняка кожного виду і тварин на від-

годівлі, виходячи з фактичної собівартості голови на початок року або оцінної вартості приплоду при народженні, з додаванням планових витрат на їх утримання у плановому періоді.

На тривалість оборотності оборотних коштів впливає сукупність факторів: соціально-економічних, техніко-економічних, організаційно-економічних (рис. 1).

Рис. 1. Шляхи і напрями прискорення оборотності оборотних засобів

Кожен з напрямків прискорення оборотності оборотних коштів у виробництві, у свою чергу, складається з безлічі взаємозалежних факторів, що роблять відповідний вплив на ефективність виробничо-господарської діяльності.

В умовах реформування аграрних відносин кредитна система повинна стати посередником в ринковому обороті земельних ресурсів. Для цієї мети необхідно створити іпотечний банк і систему його філій у кожному регіоні. Діяльність цього банку передбачає продаж і придбання акцій на землю, надання кредиту на придбання землі, а також здійснення інвестицій по підвищенню її родючості. Іпотечний банк забезпечував би господарське використання земельних ресурсів.

У системі кредитних відносин належне місце повинні зайняти широко відомі на Заході дисконтні, ломбардні, акцептні й авальні кредити. Так, дисконтні кредити даються під векселі, термін оплати яких ще не наступив, але не більш ніж на 3 місяці. Ломбардний кредит дається під заставу цінних паперів, продуктів сільського господарства за умови, якщо вони є об'єктом операцій товарної біржі. Заставою можуть бути різні фінансові вимоги й іпотека. Акцептний кредит являє собою згоду банку на оплату грошових і товарних документів у вигляді підпису на векселі або чеку. Акцептний кредит є тільки гарантом банку.

Авальний кредит передбачає прийняття гарантій або поручництва з боку банку по відстрочці оплати клієнтом податку, мита, фрахтів, отриманих товарів.

Акцептні й авальні кредити збільшують надійність векселів, розширюють сферу їхнього обертання. В цьому процесі активну роль може відігравати конвенційний факторинг, що передбачає комплексну систему фінансового обслуговування клієнтів (бухгалтерський облік, розрахунки з постачальниками і покупцями, страхування кредиту, тощо). За господарствами зберігається головним чином виробнича функція, що дає можливість значно скоротити обслуговуючий персонал і знизити витрати виробництва при зберіганні повної господарської самостійності. Організація такого факторингу полягає в тому що його клієнтам дається право на отримання коштів від покупців продукції з негайним перерахуванням на рахунок клієнта 80% її вартості. По суті, така форма взаємовідносин представляє собою кредит під відвантажені товари, за який клієнт виплачує відсоток.

З метою радикального вирішення проблеми технічного забезпечення фермерів необхідні додаткові щорічні обсяги кредитування фермерських господарств і підприємств з колективною формою використання сільськогосподарської техніки у розмірі до 3 млрд. грн. Вирішення цього питання може бути через збільшення коштів державного фонду підтримки фермерів та розробка довгострокової програми кредитування їх господарств.

В Україні сьогодні куди більший вплив на відтворювальний процес в аграрній сфері має нестійкість цін, їхнє коливання, що залежить в основному від кон'юнктури ринку. Цим і пояснюється нестабільність прибутків в аграрному секторі, унаслідок котрих і існує різна за рівнем ефективність господарювання. Як показує практика, коливання прибутків значно перевищує варіації об'ємів сільськогосподарського виробництва.

В таких умовах поряд із прямими державними інвестиціями необхідно використовувати й інші важелі економічного регулювання, наприклад: цінову політику, пільги по податках, кредитах, субвенції, амортизацію і митні збори, а також субсидії, дотації і т.і. Використання всієї системи економічних важелів дає можливість ефективніше враховувати зміни економічної ситуації і результативніше реагувати на них. Хоча держава при використанні більшості перерахованих економічних важелів не виділяє з бюджету ніяких фінансових ресурсів, коштів, що залишаються товаровиробникам шляхом установлення їм різних пільг, варто розглядати як вкладення (інвестиції) держави.

У сільському господарстві низька ефективність використання амортизаційного фонду ускладнюється ще характером нарахування амортизації. Особливо це стосується орендованих засобів виробництва. Характерним є той факт, що в промисловості вартість основного капіталу в 2,4 рази більше, ніж у сільському господарстві, у той час як сумарний розмір амортизаційних відрахувань більше в 4,3 рази.

Нарахування амортизаційних сум з відновленої вартості основного капіталу може бути виправдано лише тоді, коли при незмінних умовах виробництва відновлена вартість перевищує початкову вартість. Але це означає, що ріст цін не відповідає динаміці реальної вартості. Тому нарахування амортизації з від-

новленої вартості в даному випадку лише усуває порушення вимог, що впливають з закону вартості.

Математичний апарат динамічного програмування дозволяє реалізувати оптимальне управління багатокроковим процесом прийняття рішень, пов'язаних із переводом досліджуваної економічної системи із одного стану до іншого за мінімальними сумарними витратами.

Окреслена методика була залучена для створення математичної моделі використання трактора МТЗ-82, що має виконувати сільськогосподарські роботи.

Виявлено, що найкращою стратегією використання даного трактора буде щорічне оновлення, ніж варіант його 8-річного використання. Це забезпечує економію 20,3% витрат на його експлуатацію.

Дію всіх механізмів і інструментів державних інвестицій варто об'єднати в рамки різноманітних програм. Треба перейти на програмно цільовий принцип виділення державних інвестицій для фінансової підтримки сільського господарства і структурної перебудови АПК. Такий підхід знизить безконтрольне і безсистемне використання матеріальних і фінансових ресурсів.

ВИСНОВКИ

1. Суспільний капітал на відміну від соціально-економічного підходу щодо його сукупності не можна трактувати як засіб експлуатації. Він стає продуктивним потенціалом економіки, що регламентує суспільну працю за допомогою відокремлення і об'єднання в єдину збалансовану систему кругообігу капіталу, продукту, споживчих прибутків. Тим самим виявляється трудова природа самого капіталу, який стаючи суспільним, протистоїть суспільній кооперації живої праці в якості суспільної кооперації засобів виробництва.

2. Існуюча в Україні методика оцінки ефективності відтворення засобів виробництва зводиться до встановлення термінів їх використання на основі визначення ступеня фізичної зношеності. При цьому не враховується ступінь моральної зношеності техніки тобто час, протягом якого в промисловості створюється покоління нової техніки.

3. Цикл відтворення основних засобів відображає період часу, протягом якого відбувається процес відшкодування їх споживчої вартості. Його можна охарактеризувати як період створення і продуктивного використання основних засобів до повного зносу і вибуття їх із виробничого процесу і заміни новими. Він являє собою процес перетворення капітальних інвестицій в основні засоби в результаті капітального будівництва і технічного переозброєння діючого виробництва.

4. Розвиток виробництва складної техніки і насамперед зернозбиральних, бурякозбиральних та картофелезбиральних машин, а також деяких типів тракторів повинен вирішуватись через створення спільних українсько-закордонних підприємств імпорту технологій, що при державній підтримці і лізинговому забезпеченні та податковому стимулюванні покупців може наситити сільське господарство якісними і продуктивними засобами виробництва.

5. Потребує перегляду і коригування Програма технічного оснащення сільського господарства, яка здійснюється на основі морально застарілої системи машин. В умовах значного попиту на закордонну техніку вона гальмує розвиток ринку засобів виробництва, ставить підприємства сільгоспмашинобудування в привілейоване положення поза залежності від якості виробленої ними продукції.

6. На етапі розвитку ринкової економіки фермерські і особисті селянські господарства змушені формувати власний основний капітал за рахунок вживаної техніки, що привело до виникнення вторинного ринку техніки, який не обхідно розглядати як складову частину основного ринку техніки що розвивається і не потребує державного регулювання.

7. Між лізинговою вартістю засобів виробництва і нормою відсотка на кредитному ринку існує певна залежність. При низькій нормі відсотка більш вигідним виявляється вкладати кошти в підприємницьку діяльність, і тоді попит на інвестиційні кредити зростає. Це обумовлює високу лізингову вартість обладнання, з одного боку, і тенденцію до підвищення норми відсотка з іншої. Проте, по мірі росту інвестицій пропозиція буде зростати, лізингова вартість їх знижуватись, що приведе до падіння інвестиційного попиту на кредити і зниження норми відсотка.

8. На законодавчому рівні необхідно привести законодавчі і конституційні норми до єдності і зняти протиріччя у формуванні ринку землі, організації купівлі-продажу, створення іпотечних банків і інших фінансових структур, що займаються заставними операціями, а також організувати служби маркетингу які регулярно могли б видавати прогноз про співвідношення попиту і пропозиції на ринку землі.

9. Економічні інтереси і їх реалізація не стали основним чинником у відносинах двох партнерів: сільського господарства і сільгоспмашинобудування. Їх відродження може забезпечуватись єдиною Програмою, що передбачає технічне постачання і держзамовлення на сільгосппродукцію. Держава, як менеджер, повинна взяти на себе зобов'язання експортувати частину сільськогосподарської продукції закупленої в держфонд і проавансувати сільгоспмашинобудування чи створити спільне виробництво з відомими західноєвропейськими фірмами.

10. Незважаючи на зростання оновлення основних засобів виробництва за 2002-2004 р.р. в 1,5 рази питома вага їх в складі необоротних активів із року в рік зменшується за рахунок випереджального росту довгострокових фінансових інвестицій (151,3%). Якщо в 2002 р. коефіцієнт фінансового левериджу склав 1,15, то в 2004 р. - 1,18. Зростання цього показника означає, що сільське господарство Дніпропетровської області все більше залежить від зовнішніх інвесторів.

11. Оптимізація оновлення і переукомплектування комбайнового парку в сільському господарстві Дніпропетровської області за критерієм отримання максимального доходу вказує на необхідність придбання 326 зернозбиральних та 103 кукурудозбиральних комбайнів. Для механізації праці на збиранні картоплі в особистих селянських і фермерських господарствах потрібно 521 комбайн.

При цьому частка витрат на придбання нових комбайнів від сумарної вартості залишеної на балансі техніки досягне 47,6%.

12. Прискорення оборотності оборотних засобів забезпечується через удосконалення планування і комерційного розрахунку та економічного змагання у формах суперництва що потребують скорочення тривалості виробничого процесу, зменшення незавершеного виробництва, впровадження науково обґрунтованих нормативів, доведення до мінімуму виробничих запасів і прискорення навантажувально-розвантажувальних робіт.

13. Державні пріоритети в сільському господарстві варто реалізувати через інвестиційний механізм шляхом використання комплексу економічних важелів, що передбачають прямі інвестиції держави і місцевих бюджетів, цільове оподаткування з метою використання прибутку для розширеного відтворення, залучення зовнішніх інвестицій, відновлення амортизаційних відрахувань як вагомого джерела капіталовкладень, пільгове кредитування сільгосптоваровиробників шляхом створення їм вільного доступу до кредитних ресурсів із пільговою оплатою відсотків за кредит, прямі і непрямі дотації, субсидії держави окремим групам товаровиробників з метою їх підтримки, звільнення сільськогосподарських товаровиробників всіх форм власності від оподаткування частини прибутку, що використовується ними на відтворення основних засобів виробництва.

Основні публікації з теми дисертації

У фахових наукових виданнях:

1. Білоусов О.М. Джерела відтворення основних засобів у сільському господарстві (на прикладі Херсонської області) // Бізнес-навігатор. - 2003. - № 4. - С. 132-134.
2. Білоусов О.М. Попит і пропозиція на ринку засобів аграрного виробництва// Бізнес-навігатор. - 2003. - № 3. - С. 124-126.
3. Білоусов О.М. Уровень обеспечения материальными ресурсами и техникой личных крестьянских хозяйств. // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2003. - № 5. – С. 93-97.
4. Білоусов О.М. Економічне обґрунтування відтворення основних засобів підприємств АПК // Бізнес-навігатор. - 2006. - № 9. - С. 38-41.
5. Білоусов О.М., Макаренко П.М. Потенціал і недоліки дії механізму ринку - регулятора економічної системи //Бізнес-навігатор. - № 7. - С. 4-11 (Особисто автором розкриті питання формування засобів виробництва в АПК).

Опубліковані в інших виданнях:

6. Білоусов О.М. Совершенствование взаимодействия производительных сил и производственных отношений в АПК// матеріали Міжнародної конференції “Економіка перехідного періоду: проблеми та рішення”, Херсон. – 2002. - С. 3-6.
7. Білоусов О.М., Монастирський Г.Л. Соціально-економічний розвиток сільського господарства, в контексті регіональної економічної політики

України.// матеріали Міжнародної конференції “Глобалізація економіки: нові можливості чи загроза людству?”, Донецьк. – 2001. - С. 53-57(Особисто автором обґрунтовані аспекти відтворення механізмів на ринку основних засобів сільського господарства).

АНОТАЦІЯ

Білоусов О.М. Формування і відтворення засобів виробництва у сільському господарстві. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.07.02 - економіка сільського господарства і АПК, Дніпропетровський державний аграрний університет. - Дніпропетровськ, 2006.

Обґрунтовано теоретичні засади розвитку і відтворення засобів виробництва в сільському господарстві, а саме сутність і характеристика засобів виробництва, особливості відтворення засобів виробництва в аграрній сфері, розвиток ринку виробничо-технічних засобів землі в сільському господарстві. Проведено аналіз забезпечення, використання і відтворення засобів аграрного виробництва.

Запропоновано технологію визначення оптимальної потреби в складній техніці і розміру капіталовкладень на мікро- і макрорівнях через врахування обсягів виконання агротехнічних операцій, мінімізацію витрат на експлуатацію і доукомплектування чи переукомплектування техпарку та використання динамічного програмування на основі принципу оптимальності Бельмана.

Особливу увагу надано дослідженню організаційно-економічних напрямів розвитку і відтворення засобів сільськогосподарського виробництва. Розглянуто і запропоновано особливості формування вторинного ринку вживаної техніки.

Ключові слова: засоби виробництва, відтворення, мінімізація витрат, вторинний ринок, доукомплектування техпарку, основні засоби, оборотні засоби.

АННОТАЦИЯ

Белоусов А.М, Формирование и воспроизводство средств производства в сельском хозяйстве. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02. - экономика сельского хозяйства и АПК, Днепропетровский государственный аграрный университет, Днепропетровск, 2006.

Диссертация посвящена рассмотрению вопросов теоретических основ развития и воспроизводства средств производства в сельском хозяйстве, в том числе: сущность и характеристика средств производства; особенности воспроизводства средств производства в аграрной сфере экономики; развитие рынка производственно-технических средств и земли в сельском хозяйстве.

В диссертации обоснованы теоретические основы развития и производства средств производства в аграрном производстве. Обобщена сущность средств производства, осуществлена их структурная характеристика, определены особенности воспроизводства в аграрной сфере. Исследован рынок производственно-технических средств и земли в сельском хозяйстве. Установлено, что распределение основного капитала на активную и пассивную части является не всегда

обоснованным, в условиях рыночного развития экономики не всегда можно определить, какой элемент основного капитала является активным, а какой – пассивным.

В работе обоснованы этапы воспроизводства основных средств в агропромышленном производстве. Осуществлена оценка внутренних и внешних источников воспроизводства основных средств. При этом предложены альтернативные источники финансирования воспроизводства. Отмечается, что формирование рынка основных средств производства в АПК Украины непосредственно связано с реформированием собственности и появлением новых форм организации производства. При этом важной составляющей такого рынка обосновывается рынок подержанной техники. Именно он на первых этапах развития является залогом формирования основного капитала новых собственников. Важное место в обосновании теоретических основ повышения эффективности и воспроизводства основных средств занимает формирование ценовой политики на рынке новой техники; обоснование кредитования ее приобретения, инвестиционного спроса и лизинговой стоимости оборудования. При этом приводится анализ опыта западных стран, в частности, США, в решении вопросов формирования капиталовложений на обеспечение новой техникой.

В работе осуществлен детальный анализ обеспечения, использования и воспроизводства средств аграрного производства. Рассчитан уровень производственно-технического обеспечения и эффективность развития сельскохозяйственных предприятий. Исследовано имущественное состояние предприятий и источники воспроизводства основных средств производства, использование оборотных средств. Осуществлена оценка деловой активности субъектов аграрного хозяйствования. Определено, что основной причиной снижения объемов производства является снижение покупательной способности отечественных сельскохозяйственных товаропроизводителей, неразвитость действующих лизинговых и других рыночных механизмов. Инфляция, диспаритет цен на промышленную и сельскохозяйственную продукцию, использование амортизационного фонда не по назначению приводит к уменьшению основного аграрного капитала. При этом основными путями ускорения оборотности капитала являются: интенсификация производства; рациональное использование ресурсов и обоснованное материально-техническое обеспечение; своевременная отгрузка продукции и оформление документов; своевременные мероприятия по удержанию дебиторской задолженности и др.

С целью совершенствования организационно-экономических направлений развития и воспроизводства средств сельского хозяйства предложено оптимизацию машинно-технологического обеспечения растениеводства, обоснованы источники формирования и размещения финансовых вложений, установлены государственные приоритеты в управлении воспроизводством средств производства.

В работе разработана экономико-математическая модель оптимального планирования возобновления машинно-тракторного парка по видам техники для растениеводства, которую можно использовать на уровне предприятия, административного района, области, страны.

Она относится к задачам целочисленного нелинейного программирования, расчеты по которым реализованы в среде электронной таблицы Microsoft Excel средствами инструментария “Поиск решения”. Вычисление выполнено в двух вариантах: для случая максимизации по критерию выручки от реализации выращенной сельскохозяйственной продукции и для случая минимизации по критерию общих затрат на переукомплектование и годовую эксплуатацию комбайнового парка.

Обоснован переход на программно-целевой принцип государственного инвестирования структурной перестройки сельского хозяйства и его основных средств.

Ключевые слова: средства производства, воспроизводство, минимизация затрат, вторичный рынок, доукомплектование технопарка, основные средства, оборотные средства.

ANNOTATION

Belousov O. M. Forming and Reproduction of Industrial Means in Agriculture. — Manuscript.

Thesis on achieving of a scientific degree of the Candidate of Economical Science 08.07.02 — prescribed in Major: Economy of Agriculture and AIC (agro industrial complex). Dnipropetrovsk State Agrarian University. — Dnipropetrovsk, 2006.

The main issues have been researched and proved such as the theoretical bases of development and reproduction of industrial means in agriculture, as well as core and characteristics of industrial means in particular, features of reproduction of industrial means in agrarian field, development of the market of technological means of the ground in agriculture. The analyses of maintenance, usage and reproduction of means of agrarian manufacture have been made.

The technology of definition of optimum problems is offered within the structure of techniques and the size of capital investments on micro- and macro- levels, taking into consideration the volumes of agro technical operations, reduction of expenses for maintenance and setting up and resetting of the fleet of agro techniques as well a usage of dynamic programming based on optimization principle Belmana.

The principal concern is the research in organized economical way of development and reproduction of industrial means in agriculture. The main features of the derivative market of used techniques have been considered and offered as well.

Key words: industrial means, reproduction, minimization of expenses, secondary market, up to completion park of technique, basic means, turnaround means.

Білоусов Олексій Михайлович

ФОРМУВАННЯ І ВІДТВОРЕННЯ ЗАСОБІВ ВИРОБНИЦТВА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 10.07.2006р. Формат паперу 60x90/16. Папір друкарський.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл. - вид. арк.0,9. Зам. №25. Тираж 100 прим.
Видавництво МУБіП, 73000, м. Херсон, вул. 49 Гвардійської дивізії, 37а

